

93 OSNOVNI PSIHOLOŠKI TESTI – PSIHOLOŠKI INŠTRUMENTI ZA MERJENJE IN OCENJEVANJE OSEBNOSTI IN SPOSOBNOSTI

Polona Selič

1. Kaj je psihološko testiranje?

Sistematično spremljanje psihičnih procesov in zakonitosti v psihologiji upošteva zahteve po testiranju. V psihologiji je *test* specifično *psihološki eksperiment ali poskus – osebi postavimo eno ali več nalog, iz rešitev/odgovorov pa sklepamo na (merjeno) lastnost*. Test je tako preskus posameznikovega stabilnega vedenja, ki temelji na standardiziranih normah, na podlagi katerih lahko primerjamo dosežek ene osebe z dosežkom kriterijske skupine. S testom merimo razlike pri posamezniku, zato je uporaba psiholoških testov zelo individualna.

2. Kako uporabljamo psihološke teste?

Pri vsakem psihološkem testu razlikujemo:

- *izvajanje (administracijo) testa* – predstavitev z navodilom in zapisovanje odgovorov,
- *vrednotenje* – pretvorba dobljenih podatkov v standardne vrednosti, primerjava posameznikovega rezultata z reprezentativnimi povprečji
- *razlago (interpretacijo)* z diagnostičnimi in/ali prognostičnimi zaključki.

a. Kakšni s pogoji uporabe?

V Sloveniji lahko psihodiagnostična sredstva uporablja samo organizacija, ki ima zaposlenega diplomiranega psihologa. Ta edini kompetentno zagotavlja strokovnost uporabe psihodiagnostičnih sredstev – v diagnostičnem postopku podatke pravilno zbere, presoja in interpretira, ter jih skupaj z ostalimi podatki, zbranimi z drugimi psihološkimi tehnikami, oblikuje v sodbe, ocene, mnenja in ekspertize.

Kategorije psihodiagnostičnih sredstev (v nadaljevanju PDS) so oblikovane glede na zahtevnost in potrebno strokovno usposobljenost psihologa/testatorja. Veljavna kategorizacija zajema šest skupin:

- *skupina A*: PDS so enostavna za uporabo, uporabljajo jih diplomirani psihologi;
- *skupina B*: PDS so zahtevnejša za interpretacijo, uporabljajo jih diplomirani psihologi;
- *skupina C*: PDS, za katera je potrebno dodatno usposabljanje, uporabljajo diplomirani psihologi;
- *skupina D*: PDS, za katera je potrebno organizirano usposabljanje ali specializacija, uporabljajo diplomirani psihologi;
- *skupina P*: PDS, ki jih uporabljajo pedagogi-psihologi (psihologija B-predmet);

- skupina M: PDS, ki jih lahko uporablja tudi medicinsko osebje.

Uporabnik psihodiagnostičnih sredstev (ne glede na razvrstitev PDS) se mora držati osnovnih minimalnih principov zaščite testov, ki nalagajo, da morajo biti testni odgovori (rešitve ali ključi) nedostopni za testirance, dostop do testnih materialov smejo imeti le usposobljene, odgovorne in strokovne osebe, ki varujejo njihovo uporabo, testna vprašanja ali naloge ne smejo biti spremenjene v nobeni obliki, testne materiale in ključe lahko dobi le oseba, usposobljena za njihovo pravilno uporabo in interpretacijo. Testnega materiala tudi ni dovoljeno reproducirati, spreminjati in prilagajati.

b. Kakšne so merske karakteristike?

Profesionalni psihološki testi so standardni instrumenti, kar pomeni predpisano in nadzorovano uporabo od začetka do konca. Vsebujejo tudi natančna navodila za psihologa, kako jih uporabljati, za nekatere se je potrebno posebej šolati (testi v skupini C in D). Zelo pomembno je, da so vsi posamezniki testirani v enakih ali podobnih okoliščinah.

Psihološki testi ne služijo le (psiho)diagnostiki (na primer ugotavljanju inteligentnosti, duševnega stanja ali osebnostne strukture), ampak tudi napovedovanju možnega vedenja posameznika. Če je na primer za opravljanje določenega dela pomembno, kakšna je frustracijska toleranca ali impulzivnost osebe, ki to delo opravlja, lahko z ustreznim testom z določeno natančnostjo napovemo, kako bi določeni kandidat na tem delovnem mestu funkcioniral.

c. Katere vrste testov poznamo?

Po vidiku splošne veljavnosti razlikujemo med *standardiziranimi in nestandardiziranimi* testi. Glede na meritev (in omejitvev) časa ločimo med *hitrostnimi testi* (čas je določen, poleg težavnosti naloge merimo tudi čas) in *zmogljivostnimi testi* (težavnost nalog se stopnjuje). Večina testov predstavlja vmesne oblike.

Poznamo tudi razlikovanje na:

- posamične (individualne) in skupinske teste,
- po načinu izvajanja razlikujemo ustne (spraševalne), pisne (tip »papir-svinčnik«) in materialne teste,
- besedne in nebesedne teste (glede na rabo besednega sporazumevanja),
- preproste in sestavljene teste,
- teste zaprtega in odprtega tipa (vezani in nevezani odgovori),
- teste osebnosti in sposobnosti in
- direktne in indirektne teste – psihometrične teste in projektivne tehnike.

V Sloveniji uporabljamo teste splošne inteligentnosti, teste specifičnih sposobnosti, teste znanja, veščin in spretnosti, teste ustvarjalnosti, teste osebnosti in teste interesov, stališč in vrednot. Psihološke teste vedno pogosteje uporabljajo kadrovske službe v izbirnih postopkih bodisi kot prvo sito (psihodiagnostika v smislu presejalnih testov) bodisi za določanje najožjega izbora. Največkrat so za oba namena uporabljeni testi osebnosti in sposobnosti. Pri prvih ni pravih in napačnih odgovorov, pri drugih pa merimo sposobnost(i) preko doseženih pravih izbir/odgovorov, zato jih imenujemo tudi teste maksimalnega dosežka.

Sodobno psihološko ocenjevanje in napovedovanje večidel uporablja novejšje individualne in skupinske teste inteligentnosti (WISC-III, Differential Ability Scales, PASS-Planning, Attention, Simultaneous and Successive Processing model, Woodcock-Johnson test kognitivnih sposobnosti, Univerzalni neverbalni test inteligentnosti, Berlinski BIS-4 test) in inštrumente za ocenjevanje osebnosti, kot so:

- opazovanje,
- intervju,
- »ček lista«,
- ocenjevalna lestvica,
- vprašalniki osebnosti (racionalno-teoretični, faktorsko-analitični, kriterijski) in projekcijske tehnike.

Psihološko ocenjevanje je del načrtovanja (psiho)terapevtske obravnave, pri ocenjevanju nevropsiholoških motenj so v rabi standardizirane in fleksibilne baterije za nevropsihološko ocenjevanje, posebej za nevropsihološko ocenjevanje otrok, nevropsihološko ocenjevanje starejših in posameznikov s težjo demenco. Zbirka testov za nevropsihološko ocenjevanje zajema teste dosežkov, teste pozornosti in spominske teste, jezikovne teste, vidne, vidno-motorične, motorične, taktilne, taktilno-vizualne, taktilno-motorične in slušne teste.

Klinično-psihološka diagnostika in prognostika sta del psihološke pomoči, pri čemer razlikujemo diagnostično in prognostično ocenjevanje težav otrok in odraslih, intervjujske strategije pri otrocih, opazovanje in intervju, evaluacijo inteligentnosti, projekcijsko preizkušanje otrok ter objektivno merjenje otrokovega vedenja in emocionalnih problemov. V klinični psihologiji je pogosto psihološko ocenjevanje s strukturiranim kliničnim intervjujem, intenzivna raziskovalna dejavnost pa odpira nove in boljše psihodiagnostične možnosti pri obsesijah in kompulzijah, depresiji, strahovih in anksioznosti, seksualnih disfunkcijah, socialnem vedenju pri odraslih, shizofreniji, nevroloških in forenzičnih problemih.

Psihodiagnostika je uporabna v pedagoški, zaposlovalni, klinični in forenzični praksi, psihološko ocenjevanje pa upošteva posebnosti v različnih tehnoloških, nacionalnih in poklicnih kulturah.